

ANALIZA STRUKTURALNA SYSTEMU WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W POLSCE

Wymierzanie sprawiedliwości jest, obok działalności ustawodawczej i wykonawczej, trzecim podstawowym kierunkiem działalności państwa. Zadaniem szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości jest rozstrzygnięcie sporów i konfliktów prawnych. Rozstrzygnięcie spraw w ramach wymiaru sprawiedliwości ma charakter wiążący i opatrzone jest autorytetem państwa, zaś wyegzekwowanie orzeczenia wydanego przez władzę sądowniczą korzysta z przymusu państwowego.

W myśl art. 175 Konstytucji z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹ wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

Pozycję ustrojową Sądu Najwyższego normuje art. 183 Konstytucji, który mówi, iż sprawuje on nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania. Wyrażona została w ten sposób zasada nadzoru judykacyjnego Sądu Najwyższego². Bezpośrednio podstawą ustroju, właściwości oraz postępowania przed Sądem Najwyższym jest ustawa z 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym³. Wbrew oczekiwaniom ani przepisy konstytucyjne, ani też ustawowe nie ustanowiły Sądu Najwyższego naczelnym organem sądowym RP, czego wyrazem może być między innymi brak kompetencji w zakresie nadzoru judykacyjnego nad sądami administracyjnymi⁴.

Zgodnie z art. 9 USN organami Sądu Najwyższego są: Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Sądu Najwyższego, Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Naj-

---

¹ Dz.U. Nr 78, poz. 483.

² B. Szmulik, *Sąd Najwyższy*, [w:] B. Szmulik, M. Żmigrodzki, *Ustrój organów ochrony prawnej*, Lublin 2005, s. 98.

³ Dz.U. z 2002 r., Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.; dalej jako USN.

⁴ S. Serafin, B. Szmulik, *Organy ochrony prawnej RP*, Warszawa 2007, s. 76.

wyższego, zgromadzenie sędziów Izby Sądu Najwyższego i Kolegium Sądu Najwyższego. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego jest powoływany przez Prezydenta RP na sześcioletnią kadencję spośród sędziów Sądu Najwyższego w stanie czynnym – kandydatów przedstawionych przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego kieruje pracami i reprezentuje Sąd Najwyższy oraz wykonuje czynności określone ustawą, regulaminem i innymi aktami normatywnymi (art. 11 § 1 USN). W czasie nieobecności Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego zastępuje go wyznaczony przez niego Prezes Sądu Najwyższego, a w wypadku niemożności wyznaczenia – Prezes Sądu Najwyższego najstarszy służbą na stanowisku sędziego (art. 11 § 4 USN). Prezes Sądu Najwyższego jest zastępcą Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i kieruje pracą poszczególnej izby. Prezesa Sądu Najwyższego powołuje i odwołuje, na wniosek Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, Prezydent RP spośród sędziów Sądu Najwyższego w stanie czynnym.

Wszyscy sędziowie Sądu Najwyższego stanowią samorząd sędziowski. Organami samorządu są: Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego, zgromadzenie sędziów Izby Sądu Najwyższego oraz Kolegium Sądu Najwyższego (art. 15 USN). Zgromadzeniu Ogólnemu Sędziów Sądu Najwyższego oraz Kolegium Sądu Najwyższego przewodniczy Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego.

W myśl art. 3 § 1 USN, Sąd Najwyższy dzieli się na Izby:

- Cywilną;
- Karną;
- Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych;
- Wojskową.

Do właściwości Izby Cywilnej należą sprawy z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego, rodzinnego i opiekuńczego, sprawy dotyczące rejestracji przedsiębiorców i rejestracji zastawów (art. 28 ust. 1 uchwały Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2003 r. w sprawie regulaminu Sądu Najwyższego⁵). Do właściwości tej Izby należą także skargi dotyczące przewlekłości postępowania przed SN (§ 28 ust. 2 Regulaminu SN).

Do właściwości Izby Karnej należą sprawy rozpoznawane na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego, Kodeksu karnego skarbowego, Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia oraz inne sprawy, do których stosuje się przepisy Kodeksu postępowania karnego. Do właściwości Izby należą także skargi dotyczące przewlekłości postępowania w tych sprawach przed sądem apelacyjnym oraz skargi dotyczące przewlekłości postępowania przed SN (§ 29 ust. 1 i 2 Regulaminu SN).

Do właściwości Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych należą sprawy z zakresu prawa pracy, ubezpieczeń społecznych i sprawy publiczne, w tym sprawy z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego oraz sprawy, w których złożono odwołanie od decyzji

---

⁵ M.P. Nr 57, poz. 898; dalej jako Regulamin SN.

Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, a także sprawy o roszczenia twórców wynalazków, wzorów użytkowych i przemysłowych oraz topografii układów scalonych o wynagrodzenie, jak również sprawy rejestrowe, z wyłączeniem rejestracji przedsiębiorców i rejestracji zastawów. Do właściwości Izby należą także skargi dotyczące przewlekłości postępowania w tych sprawach przed sądem apelacyjnym oraz skargi dotyczące przewlekłości postępowania przed sądem apelacyjnym i przed SN (§ 30 Regulaminu SN).

Do właściwości Izby Wojskowej należą sprawy podlegające orzecznictwu sądów wojskowych oraz sprawy dyscyplinarne prokuratorów i asesorów wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury, a także radców prawnych pełniących czynną służbę wojskową albo zatrudnionych w Ministerstwie Obrony Narodowej. Do właściwości Izby należą także skargi dotyczące przewlekłości postępowania w tych sprawach przed wojskowymi sądami okręgowymi oraz skargi dotyczące przewlekłości postępowania przed SN (§ 31 Regulaminu SN).

W skład Izby wchodzi sędziowie wskazani przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego oraz przeniesieni do izby przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego wchodzi w skład izby, w której zajmował stanowisko przed rozpoczęciem kadencji. W skład izby wchodzi również Prezes Sądu Najwyższego kierujący pracą tej izby. Izba dzieli się na wydziały tworzone na podstawie kryteriów terytorialnych i rzeczowo-problemowych. Wydziałem kieruje przewodniczący wydziału.

W Sądzie Najwyższym funkcjonuje Kancelaria Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego oraz Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego. Art. 67 § 1 USN stanowi, że Kancelaria Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego wykonuje zadania związane z pełnieniem przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego czynności w zakresie funkcjonowania Sądu Najwyższego, w szczególności w zakresie spraw finansowych, kadrowych i administracyjno-gospodarczych. Kancelarią Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego kieruje Szef Kancelarii Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, którego powołuje i odwołuje Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego.

Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego wykonuje w szczególności zadania związane z pełnieniem przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego oraz przez Sąd Najwyższy funkcji związanych z pieczęcią nad zgodnością z prawem i jednolitością orzecznictwa sądów powszechnych i wojskowych oraz oceną spójności i jednolitości prawa stosowanego przez sądy (art. 68 § 1 USN). Biurem Studiów i Analiz Sądu Najwyższego kieruje Dyrektor Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego, którego powołuje i odwołuje Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego.

W strukturze wymiaru sprawiedliwości najistotniejsze miejsce zajmują sądy powszechne. Sprawują one wymiar sprawiedliwości w RP na podstawie ustawy z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁶.

---

⁶ Dz.U. z 2001 r., Nr 98, poz. 1070 z późn. zm.; dalej jako u.s.p..

Ustawa zasadnicza reguluje pozycję sądów powszechnych jako tych organów władzy sądowniczej, którym przede wszystkim powierzono sprawowanie wymiaru sprawiedliwości. Konstytucja ustanawia na ich rzecz zasadę domniemania kompetencyjnego, stanowiąc w art. 177, że sprawują one wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów. Do spraw objętych ich kognicją należą więc sprawy z zakresu prawa karnego, cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, z wyjątkiem spraw przekazanych ustawami innym sądom⁷. Ustawodawca wskazał również, że sądy powszechne wykonują zadania z zakresu ochrony prawnej, powierzone w drodze ustaw (art. 1 § 3 u.s.p.). Przekazanie sądom powszechnym generalnej właściwości w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości wydaje się zgodne z dotychczasową ewolucją władzy sądowniczej.

Istnieją jednak dwa wyjątki ograniczające wspomnianą zasadę. Pierwsze ograniczenie generalnej zasady sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sądy powszechne wynika z art. 1 § 2 u.s.p., który powierza sprawowanie wymiaru sprawiedliwości również Sądowi Najwyższemu i sądom szczególnym, a więc wojskowym i administracyjnym. Drugi wyjątek wyrażony jest w art. 175 ust. 2 Konstytucji RP, w myśl którego sąd wyjątkowy lub tryb doraźny może być ustanowiony tylko na czas wojny. Dopuszczono w ten sposób w szczególnej sytuacji (tj. w czasie wojny) wymierzanie sprawiedliwości w formach wyjątkowych, poza sądownictwem powszechnym.

Szczegółowe uregulowanie pozycji ustrojowej, organizacji i funkcjonowania sądów powszechnych znalazło swój wyraz w treści art. 1 § 1 u.s.p., w świetle której sądami powszechnymi są:

- sądy rejonowe,
- sądy okręgowe,
- sądy apelacyjne.

Sądy apelacyjne, okręgowe i rejonowe tworzy i znosi w drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa. Art. 10 § 1 u.s.p. stanowi, iż sąd rejonowy tworzy się dla jednej lub większej liczby gmin; w uzasadnionych przypadkach może być utworzony więcej niż jeden sąd rejonowy w obrębie tej samej gminy. Obecnie jest około 320 sądów tej kategorii. Sąd okręgowy tworzy się dla obszaru właściwości co najmniej dwóch sądów rejonowych (art. 10 § 2 u.s.p.). Obecnie ich liczba wynosi 44. Sąd apelacyjny tworzy się dla obszaru właściwości co najmniej dwóch okręgów sądowych (art. 10 § 3 u.s.p.). W Polsce jest obecnie 11 sądów apelacyjnych. Ogółem w sądach powszechnych pracuje ponad 10 000 sędziów.

Sądy dzielą się na wydziały, którymi kierują przewodniczący wydziałów. Stanowiska te piastują wiceprezesi sądów lub inni sędziowie. O obsadzie tych stanowisk decydują – po zasięgnięciu opinii właściwego kolegium sądu – w sądach apelacyj-

---

⁷ B. Banaszak, *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Warszawa 2007, s. 532.

nych i okręgowych prezisi tych sądów, a w sądach rejonowych – prezisi odpowiednich sądów okręgowych na wniosek prezesa sądu rejonowego⁸.

Art. 12 § 1 u.s.p. stanowi, że sąd rejonowy dzieli się na wydziały:

- cywilny – do spraw z zakresu prawa cywilnego;
- karny – do spraw z zakresu prawa karnego, w tym do spraw o wykroczenia rozpoznawanych w II instancji;
- rodzinny i nieletnich (sąd rodzinny) – do spraw:
  - z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego;
  - dotyczących demoralizacji i czynów karalnych nieletnich;
  - dotyczących leczenia osób uzależnionych od alkoholu oraz od środków odurzających i psychotropowych;
  - należących do sądu opiekuńczego na podstawie odrębnych ustaw;
- pracy (sąd pracy) – do spraw z zakresu prawa pracy; przy czym w sądzie rejonowym mającym siedzibę w mieście będącym siedzibą sądu okręgowego, w którym jest utworzony wydział ubezpieczeń społecznych albo wydział pracy i ubezpieczeń społecznych, w miejsce wydziału (sądu) pracy tworzy się wydział pracy i ubezpieczeń społecznych do spraw z zakresu prawa pracy oraz do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, należących do właściwości sądów rejonowych w tym samym okręgu sądowym;
- ksiąg wieczystych – do prowadzenia ksiąg wieczystych oraz do innych spraw cywilnych z zakresu postępowania wieczystoksięgowego.

Zgodnie z art. 12 § 3 u.s.p. w sądzie rejonowym mającym siedzibę w mieście będącym siedzibą sądu okręgowego lub w mieście na prawach powiatu tworzy się wydział gospodarczy albo wydziały gospodarcze (sąd gospodarczy) – do spraw z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego, powierzonych sądom gospodarczym (spraw gospodarczych). Ponadto w sądzie rejonowym mogą być tworzone sądy grodzkie jako wydziały lub wydziały zamiejscowe sądów rejonowych⁹. Dla ich powoływania decydujące znaczenie ma liczba spraw, które wpływają do sądów oraz względy ekonomii postępowania sądowego.

Zgodnie z art. 16 § 1 u.s.p. sąd okręgowy dzieli się na wydziały:

- cywilny – do rozpoznawania w I instancji spraw cywilnych i rodzinnych oraz do rozpoznawania w II instancji spraw cywilnych oraz spraw należących do właściwości sądów rodzinnych, z wyjątkiem spraw przeciwko nieletnim o popełnienie czynu karalnego, jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek poprawczy lub gdy środek odwoławczy zawiera wniosek o orzeczenie środka poprawczego;
- karny – do spraw z zakresu prawa karnego w I i II instancji oraz do spraw rozpoznawanych w II instancji przeciwko nieletnim o popełnienie czynu karalnego, jeżeli wobec nieletniego zastosowano środek poprawczy lub gdy środek odwoławczy zawiera wniosek o orzeczenie środka poprawczego;

---

⁸ B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2008, s. 665.

⁹ D. Górecki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2008, s. 203.

- penitencjarny i nadzoru nad wykonywaniem orzeczeń karnych – do spraw penitencjarnych i nadzoru nad sądowym postępowaniem wykonawczym w sprawach z zakresu prawa karnego;
- pracy (sąd pracy) – do spraw z zakresu prawa pracy oraz wydział ubezpieczeń społecznych (sąd ubezpieczeń społecznych) – do spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych;
- gospodarczy (sąd gospodarczy) – do spraw gospodarczych.

Ustawodawca określił, że w sądzie okręgowym, do którego wpływa niewiele spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, zamiast odrębnych wydziałów pracy i ubezpieczeń społecznych tworzy się wydziały pracy i ubezpieczeń społecznych (sąd pracy i ubezpieczeń społecznych)¹⁰.

Sąd apelacyjny dzieli się na wydziały:

- cywilny – do rozpoznawanych w II instancji spraw z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego oraz rodzinnego i opiekuńczego;
- karny – do rozpoznawanych w II instancji spraw z zakresu prawa karnego;
- pracy i ubezpieczeń społecznych – do rozpoznawanych w II instancji spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 18 § 1 u.s.p.).

Warto również wspomnieć, że w strukturze sądownictwa powszechnego działa Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (do 15.12.2002 r. nosił nazwę Sąd Antymonopolowy), stanowiący wydział Sądu Okręgowego w Warszawie. Utworzony on został na mocy znowelizowanego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 30.12.1998 r. w sprawie utworzenia sądu antymonopolowego¹¹. Rozpoznaje on sprawy z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego¹².

W myśl art. 21 § 1 u.s.p. organami sądów są:

- w sądzie rejonowym – prezes sądu;
- w sądzie okręgowym – prezes sądu oraz kolegium sądu okręgowego;
- w sądzie apelacyjnym – prezes sądu oraz kolegium sądu apelacyjnego.

W zakresie finansowym i gospodarczym organem sądu apelacyjnego oraz sądu okręgowego jest dyrektor danego sądu, a w sądzie rejonowym, w razie powołania, kierownik finansowy sądu (art. 21 § 2 u.s.p.).

Organem każdego sądu powszechnego jest prezes sądu, który nim kieruje i reprezentuje go na zewnątrz, z wyjątkiem spraw należących do dyrektora sądu lub kierownika finansowego sądu. Prezes pełni także czynności z zakresu administracji sądowej oraz inne czynności przewidziane w ustawie oraz w odrębnych przepisach. Jest on przede wszystkim zwierzchnikiem służbowym sędziów danego sądu: powierza im pełnienie funkcji oraz zwalnia z ich sprawowania. Prezes sądu w zakresie

---

¹⁰ B. Szmulik, *Sądy powszechne*, [w:] B. Szmulik, M. Żmigrodzki, *Ustrój organów ochrony prawnej*, Lublin 2005, s. 117.

¹¹ Dz.U. Nr 166, poz. 1254.

¹² B. Banaszak, *Prawo...*, op. cit., s. 666.

administracji sądowej podlega Ministrowi Sprawiedliwości oraz prezesowi sądu przełożonego. Należy dodać, że prezes sądu zastępuje wiceprezes, a w razie jego nieobecności – wyznaczony sędzia (art. 22 § 1, 2, 5 u.s.p.).

Prezes sądu okręgowego wykonuje czynności administracji sądowej w stosunku do sądów rejonowych na obszarze właściwości sądu okręgowego oraz sprawuje nadzór nad działalnością tych sądów. Podobnie prezes sądu apelacyjnego sprawuje nadzór nad działalnością administracyjną sądów okręgowych na obszarze właściwości sądu apelacyjnego. Ponadto prezes sądu apelacyjnego w uzasadnionych wypadkach lub na wniosek prezesa sądu okręgowego może również podjąć czynności z zakresu nadzoru nad działalnością sądów rejonowych na obszarze apelacji (art. 22 § 3 i 4 u.s.p.).

Prezesa sądu apelacyjnego, okręgowego i rejonowego powołuje Minister Sprawiedliwości. Kadencja prezesa i wiceprezesa sądu apelacyjnego i okręgowego wynosi sześć lat. Po zakończeniu kadencji ta sama osoba nie może być ponownie powołana do pełnienia tej samej funkcji. Kadencja prezesa i wiceprezesa sądu rejonowego wynosi cztery lata¹³.

Odwołanie prezesa może nastąpić jedynie w przypadku rażącego niewywiązywania się z obowiązków służbowych lub w sytuacji, gdy dalsze pełnienie funkcji z innych powodów nie da się pogodzić z dobrem wymiaru sprawiedliwości. Odwołanie takie następuje po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa. Jej negatywna opinia jest dla Ministra Sprawiedliwości wiążąca¹⁴.

Artykuł 9 u.s.p. stanowi, że zwierzchni nadzór nad działalnością administracyjną sądów sprawuje Minister Sprawiedliwości osobiście oraz przez właściwą służbę nadzoru. Podstawowe zadania z zakresu zwierzchniego nadzoru nad działalnością administracyjną sądów bezpośrednio związaną z wykonywaniem wymiaru sprawiedliwości są wykonywane przez sędziów delegowanych do Ministerstwa Sprawiedliwości. Osoby powołane do kierowania sądami i do nadzoru nad działalnością administracyjną sądów mają prawo wglądu w czynności sądów, mogą żądać wyjaśnień oraz usunięcia uchybień, nie mogą jednak wkraczać w dziedzinę, w której sędziowie są niezawisli. Zadania z zakresu nadzoru nad działalnością administracyjną sądów prezesi sądów wykonują osobiście oraz przez wyznaczone do tego osoby (art. 37 § 1 i art. 39 u.s.p.).

Współczesny kształt sądów administracyjnych znacznie się różni od pierwotnego wywodzącego się z napoleońskiej Francji¹⁵. Kontrolują one legalność decyzji administracyjnych. Istnieją obok sądów powszechnych i tworzą odrębny system organów, nieparalelny do sądownictwa powszechnego¹⁶.

---

¹³ Ibidem, s. 668.

¹⁴ D. Górecki, op. cit., s. 204.

¹⁵ Szerzej na temat genezy i ewolucji sądownictwa administracyjnego vide H. Izdebski, M. Kulesza, *Administracja publiczna. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2004, s. 231-235.

¹⁶ B. Banaszak, *Porównawcze...*, op. cit., s. 533.

Sądy administracyjne jako organy wymiaru sprawiedliwości są odpowiedzialne za kontrolę działalności administracji publicznej oraz rozstrzyganie sporów kompetencyjnych, a także sporów o właściwość między organami jednostek samorządu terytorialnego, samorządowymi kolegiami odwoławczymi i między tymi organami a organami administracji rządowej. Kontrola działalności administracji publicznej dotyczy zgodności z prawem (art. 1 § 1 i 2 u.s.a.¹⁷).

W myśl art. 2 u.s.a. sądami administracyjnymi są Naczelny Sąd Administracyjny z siedzibą w Warszawie oraz wojewódzkie sądy administracyjne. Sprawy należące do właściwości sądów administracyjnych rozpoznają, w pierwszej instancji, wojewódzkie sądy administracyjne. Naczelny Sąd Administracyjny sprawuje nadzór nad działalnością wojewódzkich sądów administracyjnych w zakresie orzekania w trybie określonym ustawami, a w szczególności rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń tych sądów i podejmuje uchwały wyjaśniające zagadnienia prawne oraz rozpoznaje inne sprawy należące do właściwości NSA na mocy innych ustaw (art. 3 § 1 i 2 u.s.a.).

Wojewódzkie sądy administracyjne tworzy i znosi w drodze rozporządzenia Prezydent RP. Czyni to na wniosek Prezesa NSA. Prezydent ustala też siedziby i obszar właściwości tych sądów. Może też tworzyć i znosić ich wydziały zamiejscowe. Sądy te tworzy się dla jednego lub kilku województw. Wojewódzkie sądy administracyjne dzielą się na wydziały, które powoływane i znoszone są przez Prezesa NSA. W ich skład wchodzi: prezes sądu, wiceprezes lub wiceprezesi oraz sędziowie.

Organami wojewódzkich sądów administracyjnych są: prezes sądu, zgromadzenie ogólne sędziów oraz kolegium. Zgodnie z art. 20 § 1 u.s.a. prezes wojewódzkiego sądu administracyjnego kieruje sądem i reprezentuje go na zewnątrz, pełni czynności administracji sądowej i inne czynności przewidziane w ustawie. Prezes wojewódzkiego sądu administracyjnego w zakresie administracji sądowej jest organem podległym Prezesowi NSA. Prezesa wojewódzkiego sądu administracyjnego zastępuje wiceprezes sądu lub wyznaczony sędzia (art. 20 § 2 i 3 u.s.a.).

Prezesa sądu i wiceprezesa sądu w wojewódzkim sądzie administracyjnym powołuje i odwołuje Prezes NSA, po zasięgnięciu opinii zgromadzenia ogólnego danego sądu i Kolegium NSA, przy czym opinia zgromadzenia ogólnego, zarówno pozytywna, jak i negatywna, nie jest dla niego wiążąca, zaś charakter taki ma opinia negatywna Kolegium NSA.

W skład Naczelnego Sądu Administracyjnego wchodzi: Prezes NSA, wiceprezesi i sędziowie. Ustawowymi organami NSA są: Prezes, Zgromadzenie Ogólne i Kolegium. Prezes NSA stoi na jego czele, kieruje pracami sądu i reprezentuje go na zewnątrz (art. 34 § 1 u.s.a.). Prezes NSA ma również prawo wglądu w czynności NSA, w szczególności może być obecny na rozprawie toczącej się z wyłączeniem jawności, jak też ma prawo żądać wyjaśnień i usunięcia uchybień. W przypadku stwierdzenia

---

¹⁷ Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych, Dz.U. Nr 153, poz. 1269 z późn. zm.; dalej jako u.s.a..

uchybień w zakresie sprawności postępowania sądowego, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego może zwrócić na nie uwagę i żądać usunięcia skutków uchybień (art. 35 § 1 u.s.a.). Prezes NSA może wystąpić o podjęcie przez NSA uchwały wyjaśniającej przepisy prawne, których stosowanie wywołało rozbieżności w orzecznictwie sądów administracyjnych.

Artykuł 44 u.s.a. stanowi, że Prezesa NSA powołuje Prezydent RP na sześcioletnią kadencję spośród dwóch kandydatów przedstawionych przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów NSA. Kandydatów na stanowisko Prezesa NSA wybiera Zgromadzenie Ogólne Sędziów NSA spośród sędziów NSA, którzy w głosowaniu tajnym uzyskali kolejno największą liczbę głosów.

Naczelny Sąd Administracyjny dzieli się na Izby: Finansową, Gospodarczą i Ogólno-administracyjną. Zakres kompetencji każdej z nich został określony w art. 39 u.s.a. Ogólnie ujmując, sprawują one – w granicach i w trybie określonym przez właściwe przepisy – nadzór nad orzecznictwem wojewódzkich sądów administracyjnych¹⁸.

Nadzór administracyjny nad działalnością sądów administracyjnych sprawowany jest wyłącznie przez Prezesa NSA i prezesów wojewódzkich sądów administracyjnych oraz inne osoby powołane do kierowania i nadzoru nad działalnością administracyjną¹⁹.

Jeżeli chodzi o sądy wojskowe, to należy zauważyć, że w niektórych krajach konstytucje wyraźnie zakazują tworzenia sądów wojskowych w czasie pokoju (np. art. 84 konstytucji Austrii z 1920 r. w ujęciu z 1929 r.). Ich występowanie nie jest więc powszechne (istnieją np. w Brazylii, Kanadzie, na Łotwie i w Polsce). Sprawują wymiar sprawiedliwości w siłach zbrojnych w sprawach karnych. Rozpoznają zasadniczo sprawy karne osób wojskowych, a w niektórych państwach także sprawy o określone przestępstwa, bez względu na to, czy oskarżony jest osobą wojskową czy cywilną (np. zdrada Ojczyzny). Istnieją obok sądów powszechnych i tworzą odrębny system organów, z reguły dostosowany do struktury terytorialnej sił zbrojnych²⁰.

Obecna Konstytucja nie zrezygnowała z tej kategorii sądów, mimo pojawiających się od dawna w literaturze prawniczej głosów za ich zniesieniem. Ich przeciwnicy formułują „zarzut naruszania zasady równości obywateli wobec prawa. Poza tym podkreśla się niebezpieczeństwo «rozdwojenia» linii orzeczniczej w zakresie wspólnych dla sądów powszechnych i wojskowych materii prawa karnego”²¹.

Funkcjonowanie sądów wojskowych w Rzeczypospolitej Polskiej regulują: Konstytucja RP oraz ustawa z 21 sierpnia 1997 r. Prawo o ustroju sądów wojskowych (Dz. U. Nr 117, poz. 753 z późn. zm.)²².

¹⁸ S. Serafin, B. Szmulik, op. cit., s. 106.

¹⁹ D. Górecki, op. cit., s. 206.

²⁰ B. Banaszak, *Porównawcze...*, op. cit., s. 534.

²¹ B. Banaszak, *Prawo...*, op. cit., s. 674.

²² Dalej jako u.s.w.

Ustawa zasadnicza w rozdziale VII *Sądy i Trybunały*, w art. 175 mówi, iż wymiar sprawiedliwości w RP sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe. Zalicza zatem sądy wojskowe do organów władzy sądowniczej. Właściwe dla nich są więc ogólne zasady konstytucyjne, na podstawie których zorganizowane są i działają sądy w Polsce²³.

Szczególne role w funkcjonowaniu sądów wojskowych przypada Ministrowi Obrony Narodowej i Ministrowi Sprawiedliwości. To właśnie Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości i po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa tworzy i znosi w drodze rozporządzenia sądy wojskowe oraz określa ich siedziby i obszary właściwości. Może też tworzyć wydziały zamiejscowe sądów wojskowych, a także – w czasie wojny lub w razie ogłoszenia mobilizacji – inne niż okręgowe i garnizonowe sądy wojskowe.

Zgodnie z art. 1 § 1 u.s.w. sądy wojskowe sprawują w Siłach Zbrojnych RP wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych oraz orzekają w innych sprawach, jeżeli zostały one przekazane do ich właściwości odrębnymi ustawami. W wypadkach przewidzianych w ustawach sądy wojskowe sprawują wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych w stosunku do osób nie należących do Sił Zbrojnych RP (art. 1 § 2 u.s.w.). Oprócz sądów wojskowych ustrojodawca przewiduje ponadto możliwość ustanowienia, ale wyłącznie na czas wojny, instytucji sądu wyjątkowego lub trybu doraźnego.

W myśl art. 3 § 1 u.s.w. sądami wojskowymi są wojskowe sądy okręgowe i wojskowe sądy garnizonowe. Wojskowe sądy okręgowe są sądami wyższego rzędu w stosunku do wojskowych sądów garnizonowych. Wojskowy sąd garnizonowy składa się z sędziów i asesorów tego sądu, a w skład wojskowego sądu okręgowego wchodzi wyłącznie sędziowie tego sądu.

Sądy wojskowe rozpoznają sprawy w swojej siedzibie. Jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości, sądy wojskowe mogą rozpoznawać sprawy lub pełnić inne czynności poza swoją siedzibą, a w razie konieczności i poza obszarem swojej właściwości, w tym również – jeżeli umowa międzynarodowa tak stanowi – poza granicami państwa. Rozpoznanie spraw karnych na terytorium RP poza swoją siedzibą może jednak odbywać się wyłącznie w siedzibie sądów wojskowych lub sądów powszechnych.

W skład sądów wojskowych wchodzi:

- prezesa sądu,
- organy kolegialne,
- sędziowie.

Prezesi sądów wojskowych, zarówno okręgowych, jak i garnizonowych, na podstawie art. 11 § 1 u.s.w. kierują działalnością sądu oraz są przełożonymi sędziów i pozostałego składu osobowego danego sądu. Prezesa sądu wojskowego zastępuje

---

²³ T. Bichta, *Sądy wojskowe*, [w:] B. Szmulik, M. Żmigrodzki, *Ustrój organów ochrony prawnej*, Lublin 2005, s. 183.

wyznaczony zastępca lub sędzia. Prezesa wojskowego sądu okręgowego i jego zastępcę powołuje i odwołuje, spośród sędziów wojskowych sądów okręgowych, Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej (art. 11 § 2, 3, u.s.w.). W analogiczny sposób, tyle że spośród wszystkich sędziów wojskowych, następuje powołanie i odwołanie prezesa wojskowego sądu garnizonowego i jego zastępcy. Odwołanie prezesa sądu wojskowego i jego zastępcy może mieć miejsce w przypadku rażącego niewywiązywania się z obowiązków służbowych oraz wtedy, gdy z innych powodów dalsze pełnienie funkcji nie da się pogodzić z dobrem wymiaru sprawiedliwości. Odwołanie prezesa sądu wojskowego albo jego zastępcy następuje po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa²⁴.

Nadzór nad działalnością sądów wojskowych jest trojaki. Po pierwsze, jest to nadzór w zakresie orzekania. Sprawuje go Sąd Najwyższy. Z kolei w zakresie organizacji i działalności administracyjnej sądy wojskowe podlegają Ministrowi Sprawiedliwości. Zadania nadzorcze w tym zakresie wykonuje komórka organizacyjna Ministerstwa Sprawiedliwości w randze departamentu²⁵. Trzeci rodzaj nadzoru to nadzór w zakresie czynnej służby wojskowej żołnierzy pełniących służbę w sądach wojskowych. Sprawuje go Minister Obrony Narodowej. Kontrola działalności sądów wojskowych przejawia się również w tym, że Minister Sprawiedliwości zobowiązany jest do przedstawienia Prezydentowi RP oraz Krajowej Radzie Sądownictwa informacji o rocznej działalności sądów wojskowych.

Odrębnym rodzajem nadzoru jest nadzór nad działalnością administracyjną sądów wojskowych. Na podstawie art. 14 § 2 u.s.w. prezesi wojskowych sądów garnizonowych podlegają w tym zakresie prezesom właściwych wojskowych sądów okręgowych, a prezesi tych sądów – dyrektorowi departamentu nadzoru w Ministerstwie Sprawiedliwości.

Sądy wydają wyroki w imieniu RP, przy czym w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości biorą udział obywatele przez uczestnictwo ławników w procesach przed sądami w I instancji (chyba że przepisy stanowią inaczej). Ponadto – co warto podkreślić – przy rozstrzyganiu spraw ławnicy mają równe prawa z sędziami. Sądy rozpoznają i rozstrzygają sprawy w postępowaniu jawnym, chyba że odrębne przepisy stanowią inaczej. Postępowanie przed sądami powszechnymi toczy się na zasadzie równości stron, z zapewnieniem stronom prawa do obrony, a także do odwołania się do sądu wyższej instancji²⁶.

Postępowanie sądowe oparte jest na zasadzie instancyjności. Dzięki temu możliwe jest naprawienie wszelkich uchybień dokonywanych w sądach pierwszej instancji. Najniższą instancją stanowią sądy rejonowe, rozpatrujące wszystkie sprawy z wyjątkiem tych, które są przypisane sądom okręgowym (sąd okręgowy jest sądem

---

²⁴ S. Serafin, B. Szmulik, op. cit., s. 56.

²⁵ T. Bichta, op. cit., s. 190.

²⁶ S. Grabowska, *Sądy powszechne*, [w:] *Organy i korporacje ochrony prawa*, red. S. Sagan, Warszawa 2001, s. 57.

pierwszej instancji np. w sprawach o zbrodnię, rozwód, naruszenie dóbr osobistych). Przy nich funkcjonują sądy grodzkie, które przejęły sprawy po zlikwidowanych kolegiach do spraw wykroczeń. Sądy okręgowe rozpoznają odwołania od orzeczeń sądów rejonowych. Odwołania od orzeczeń sądów okręgowych jako pierwszej instancji rozpatrują sądy apelacyjne. Sądy apelacyjne rozpatrują także kasacje od wyroków sądów rejonowych.

Konstytucja stanowi w art. 179, że sędziowie powoływani są przez Prezydenta RP, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony. To unormowanie ma zapobiegać na przyszłość wprowadzeniu przez ustawę kadencyjności przy powoływaniu sędziów²⁷.

Artykuł 178 Konstytucji stanowi, że sędziowie w sprawowaniu swego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji i ustawom, a więc wyłącznie prawu powszechnie obowiązującemu i to prawu stanowionemu przez organy władzy ustawodawczej. W wyniku przyjęcia tej zasady sędziowie zostali wyposażeni w prawo wydawania orzeczeń bezpośrednio w oparciu o przepisy ustawy zasadniczej oraz w obowiązek analizowania ustaw pod kątem ich zgodności z Konstytucją.

Zasadą działania władzy sądowniczej jest niezawisłość sędziowska. Wraz z zasadą niezależności sądów, gwarantuje ona, po pierwsze, realizację prawa do sądu, rozumianego jako prawo do zgłoszenia roszczenia i jego rozstrzygnięcia w sposób bezstronny i rzetelny, po wtóre – prawo do ochrony sądowej przed naruszeniami praw i wolności jednostki, a po trzecie – funkcjonowanie zasady trójpodziału władz i zasady demokratycznego państwa prawnego.

Niezawisłość sędziowska oznacza, że sędzia w sferze rozstrzygania spraw, które powierzono mu do rozpoznania, wolny jest od jakiegokolwiek ingerencji osób trzecich i opiera się wyłącznie na zebranych w sprawie materiale dowodowym, stanowiskach stron oraz własnej wiedzy i doświadczeniu życiowym²⁸. Sędzia musi zatem w sferze orzekania pozostać bezstronny, co gwarantuje obiektywne postępowanie przed sądem.

Według Jacka Sobczaka, niezawisłość sędziowska ma dwojaki charakter, tzn. pozytywny i negatywny²⁹. Pozytywny, bo sprowadza się do podejmowania bezstronnych orzeczeń na podstawie kryteriów niezależnych od subiektywnych ocen sędziego podejmującego decyzję, na podstawie prawa, zgodnie z wewnętrznym przekonaniem sędziego. Negatywny polega zaś na uwolnieniu sędziego od wszelkich nacisków z zewnątrz.

Sądy działają w imieniu państwa, a to wymaga, aby miały w społeczeństwie odpowiednią powagę i autorytet. Ten pożądany stan w dużej mierze zależy od postawy sędziów, dlatego ustawa przewiduje szereg sankcji za przewinienia popełnione przez nich samych. Już w pierwszym artykule poświęconym odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów prawodawca zapowiada, że za przewinienia służbowe, w tym za

²⁷ B. Szmulik, *Sądy powszechne...*, op. cit., s. 125.

²⁸ D. Górecki, op. cit., s. 201.

²⁹ B. Szmulik, *Sądy powszechne...*, op. cit., s. 124.

oczywistą obrazę przepisów prawnych i uchybienie godności urzędu, jak również za swoje postępowanie przed objęciem stanowiska, jeśli postępowaniem tym sędzia uchybił obowiązkowi piastowanego wówczas urzędu państwowego lub okazał się niegodny stanowiska sędziego, odpowiada on dyscyplinarnie³⁰.

Zgodnie z postanowieniami ustawy, sędzia jest obowiązany postępować zgodnie ze ślubowaniem sędziowskim. Powinien on również unikać wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę godności urzędu lub osłabić zaufanie do jego bezstronności³¹. Sędzia powinien strzec wartości związanych ze sprawowaniem władzy sądowniczej. W związku z powyższym, sędzia nie może pozostawać w innym stosunku służbowym lub stosunku pracy, z wyjątkiem zatrudnienia na stanowisku dydaktycznym, naukowo-dydaktycznym lub naukowym w łącznym wymiarze nieprzekraczającym pełnego wymiaru czasu pracy pracowników zatrudnionych na tych stanowiskach. Nie wolno mu także podejmować innego zajęcia ani sposobu zarobkowania, który przeszkadzałby w pełnieniu obowiązków sędziego lub mógł przynieść ujmę godności urzędu sędziego³².

Poza tym ustawa nakłada na sędziego obowiązek zachowania w tajemnicy okoliczności sprawy, o których poza jawną rozprawą sądową powziął wiadomość ze względu na swoje stanowisko sędziowskie. Obowiązek ten trwa także po ustaniu stosunku służbowego. Nie dotyczy to sytuacji, w której sędzia składa zeznania jako świadek przed sądem, chyba że ujawnienie tajemnicy zagraża dobru państwa albo takiemu ważnemu interesowi prywatnemu, który nie jest sprzeczny z celami wymiaru sprawiedliwości³³.

Sędzia zobowiązany jest również do złożenia oświadczenia o swoim stanie majątkowym (przedstawia się je przed objęciem stanowiska, a następnie co roku do 31 marca, według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego, a także w dniu opuszczenia stanowiska sędziego). Oświadczenie o stanie majątkowym dotyczy majątku odrębnego oraz objętego małżeńską wspólnością majątkową.

Ustawodawca obliuguje sędziego do zamieszkania w miejscowości będącej siedzibą sądu, w którym pełni służbę.

Sędziom przysługuje formalny immunitet sędziowski, który chroni ich przed zatrzymaniem lub pociągnięciem do odpowiedzialności karnej bez zezwolenia właściwego sądu dyscyplinarnego. Powyższa ochrona nie obejmuje jednak zatrzymania w razie ujęcia sędziego na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa, jeżeli zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. Do czasu wydania uchwały zezwalającej na pociągnięcie sędziego do odpowiedzialności karnej wolno wobec niego podejmować wyłącznie czynności niecierpiące zwłoki. O fakcie zatrzymania sędziego należy ponadto niezwłocznie powiadomić prezesa

---

³⁰ Ibidem, s. 140.

³¹ S. Serafin, B. Szmulik, op. cit., s. 79.

³² B. Szmulik, *Sąd Najwyższy...*, op. cit., s. 110.

³³ S. Serafin, B. Szmulik, op. cit., s. 80.

sądu właściwego ze względu na miejsce zatrzymania. Może on nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego sędziego.

Sędziowie są nieusuwalni ze swojego stanowiska, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w ustawie. Stosunek służbowy sędziego rozwiązuje się z mocy prawa, jeżeli sędzia zrzekł się urzędu, osiągnął wiek sześćdziesięciu lat lub został przeniesiony w stan spoczynku z powodu uznania.

Sędziom z tytułu zajmowanego stanowiska przysługuje szereg praw i przywilejów. Sędziemu przysługuje corocznie urlop dodatkowy w wymiarze:

- 6 dni roboczych – po 10 latach pracy,
- 12 dni roboczych – po 15 latach pracy.

W związku z pełnioną funkcją sędziemu przysługuje dodatek funkcyjny, stanowiący procent kwoty bazowej. Wynagrodzenie sędziów różnicuje dodatek za długoletnią pracę, wynoszący, począwszy od szóstego roku pracy, 5% wynagrodzenia zasadniczego i wzrastający po każdym roku o 1%, aż do osiągnięcia 20% wynagrodzenia zasadniczego. Ponadto sędziemu przysługuje prawo do płatnego urlopu dla poratowania zdrowia i gratyfikacja jubileuszowa. Sędziom zapewnia się warunki pracy i wynagrodzenie odpowiadające godności urzędu oraz zakresowi ich obowiązków.

W procesie wymierzania sprawiedliwości występują również – w różnym charakterze – inni uczestnicy. Łączy ich to, że każdy z nich w określony sposób, stosownie do swoich zadań i kompetencji, współdziała z sądami. Można do nich zaliczyć przede wszystkim: prokuraturę, advokaturę, radców prawnych oraz notariat.

Definiując pojęcie „wymiaru sprawiedliwości” ustawodawca konstytucyjny nie uwzględnił w przepisach roli, jaką w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości odgrywają: prokuratura, jako rzecznik interesu i ładu publicznego, oraz advokatura, jako reprezentant i obrońca praw obywateli. Gdyby nie zasady wykładni systemowej Konstytucji RP, która w art. 42 gwarantuje obywatelom prawo do pomocy prawnej i obrony, stwierdzając, że *„Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu”*, można by z konstytucyjnej definicji pojęcia „wymiar sprawiedliwości” wywieść zasadę, że polski system sędziowski jest systemem inkwizycyjnym.

Konstytucja RP – mimo że prawo do obrony obywatelom gwarantuje – nie wspomina o advokaturze ani prokuraturze jako istotnych czynnikach sprawowania wymiaru sprawiedliwości.

Analizując rolę i znaczenie prokuratury należy podkreślić, że nie ma w państwie prawnym innego organu, który byłby w stanie zapewnić ochronę konstytucyjnego porządku prawnego w sposób porównywalny do prokuratury – oczywiście prokuratury wyposażonej w odpowiednie uprawnienia i wykazującej wolę korzystania z tych uprawnień w sposób zgodny z prawem, nie zaś z doraźnym interesem politycznym. Prawo prokuratora do działania z urzędu, połączone z możliwością wykonywania efektywnego nadzoru nad policją i inicjowania postępowania karnego

przed sądem, stanowi, optymalny z punktu widzenia porządku konstytucyjnego, mechanizm kontroli państwa prawnego nad przestępczością.

Prokuratura jest podporządkowana Ministrowi Sprawiedliwości jako Prokuratorowi Generalnemu. Zadaniem prokuratury jest przede wszystkim strzeżenie praworządności, czuwanie nad ściganiem przestępstw oraz sprawowanie funkcji oskarżyciela publicznego przed sądami.

Powszechnymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury są:

- Prokuratura Krajowa, która wchodzi w skład Ministerstwa Sprawiedliwości. Kieruje nią Prokurator Krajowy, będący prokuratorem przełożonym prokuratorów Prokuratury Krajowej oraz prokuratorów pozostałych powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury.
- Prokuratury apelacyjne, tworzone dla obszaru właściwości co najmniej dwóch prokuratorów okręgowych, kierowane przez prokuratorów apelacyjnych – przełożonych prokuratorów prokuratury apelacyjnej, prokuratorów okręgowych i rejonowych, na ich obszarze działania.
- Prokuratury okręgowe, obejmujące obszar właściwości co najmniej dwóch prokuratorów rejonowych, kierowane przez prokuratorów okręgowych – przełożonych prokuratorów prokuratury okręgowej i prokuratorów rejonowych.
- Prokuratury rejonowe, których terenem działania jest gmina lub większa liczba gmin, w uzasadnionych przypadkach może być utworzona więcej niż jedna prokuratura rejonowa w obrębie tej samej gminy; jej działaniami kieruje prokurator rejonowy, który jest przełożonym prokuratorów prokuratury rejonowej.

Zgodnie z art. 17 ust. 8 ustawy o prokuraturze (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r., Nr 7, poz. 39) wojskowymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury są: Naczelna Prokuratura Wojskowa, wojskowe prokuratury okręgowe oraz wojskowe prokuratury garnizonowe. W miarę potrzeby mogą być tworzone inne rodzaje wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury. Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości tworzy i znosi wojskowe jednostki organizacyjne prokuratury oraz ustala ich siedziby i terytorialny zakres działania.

Prokurator wszczyna i prowadzi postępowanie przygotowawcze albo zleca wszczęcie lub prowadzenie takiego postępowania innemu uprawnionemu organowi. W przypadku prowadzenia postępowania przygotowawczego przez uprawniony do tego inny organ, prokurator sprawuje nadzór nad tak prowadzonym postępowaniem. W toku prowadzenia postępowania, o którym mowa, w zakresie kompetencji prokuratora pozostaje stosowanie wobec podejrzanych środków zapobiegawczych.

Prokurator, biorąc udział w postępowaniu sądowym, wykonuje czynności oskarżyciela publicznego. Może również wykonywać te czynności w przypadku spraw wniesionych do sądu przez innych oskarżycieli³⁴. W zakresie uprawnień prokuratora pozostaje także wnoszenie, w wypadkach przewidzianych w ustawach, środków zaskarżania od orzeczeń sądowych.

---

³⁴ S. Serafin, B. Szmulik, op. cit., s. 225.

Obecnie tworzony jest projekt nowej ustawy o prokuraturze. Projekt koncentruje się przede wszystkim na realizacji następujących zagadnień:

- rozdzieleniu funkcji Prokuratora Generalnego i Ministra Sprawiedliwości,
- kadencyjności funkcji Prokuratora Generalnego i jego zastępców, prokuratorów apelacyjnych i okręgowych oraz ich zastępców, a także prokuratorów rejonowych, jak również wojskowych prokuratorów okręgowych i wojskowych prokuratorów garnizonowych,
- wprowadzeniu czytelnych kryteriów awansowania na wyższe stanowisko służbowe,
- innym usytuowaniu Krajowej Rady Prokuratorów w porównaniu z pozycją dotychczasowej Rady Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym,
- usprawnieniu postępowania dyscyplinarnego.

W zakresie przewidywanych skutków społecznych projekt ustawy realizuje powszechnie formułowane oczekiwania odpolitycznienia prokuratury. Dzięki proponowanym zmianom zostanie ona uwolniona od podejrzeń i zarzutów o podatność na polityczne oddziaływanie władzy wykonawczej, a prokuratorzy będą mieli zapewnioną większą niezależność w prowadzeniu spraw. Projekt nowelizacji stanowi regulację o doniosłych skutkach prawnych, bowiem zawiera propozycje zmian ustrojowych, nie implikuje jednak w sposób bezpośredni skutków gospodarczych i finansowych³⁵.

---

³⁵ <<http://orka2.sejm.gov.pl/Debata5.nsf/main/234F2A4D>>, 1.05.2009.

Monika Andrzejewska

Analiza strukturalna systemu wymiaru sprawiedliwości w Polsce

Słowa kluczowe: struktura sądownictwa, sądownictwo powszechne, sądownictwo administracyjne, sądownictwo wojskowe, prokuratura

Streszczenie: Władza sądownicza to trzecia, obok władzy ustawodawczej i wykonawczej, władza w państwie. Władzę sądowniczą stanowią niezależne i niezależne sądy czyli wymiar sprawiedliwości. Do władzy sądowniczej zalicza się zatem: Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne, sądy wojskowe, Trybunał Stanu oraz Trybunał Konstytucyjny. Władza sądownicza jest niezależna od pozostałych organów państwowych, wobec tego sędziowie oraz członkowie trybunałów wydający różne wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej nie mogą być członkami żadnych partii politycznych, oznacza to że muszą być apolityczni, czyli nie reprezentować w swoich działaniach interesów poszczególnych ugrupowań politycznych.

Structural analysis of the judiciary in Poland

Key words: structure of the judiciary, general courts, administrative courts, military courts, prosecuting attorney office

Summary: The judiciary, next to the legislature and the executive, forms the third branch of state authority. Judicial authority is exercised by independent courts. In structural terms, the judiciary comprises the Supreme Court, courts of general jurisdiction, administrative courts, military courts, the state tribunal and the constitutional court. The judiciary is independent from other branches of state authority, hence judges and members of the jury panel delivering judgements in the name of the Republic of Poland may not be affiliated with any political parties (non-partisan), which means that they cannot represent interests of specific political groups in performance of their duties.